

## ELS INICIS DE LA CIRURGIA PLÀSTICA A CATALUNYA

*Victor Juli Mari i Ballcells*

*Victor Manuel Mari i Suárez*

*Albert Musolas i Juncosa*

Ens proposem rastrejar les petjades de la Cirurgia Plàstica, Estètica i Reparadora a Catalunya, abans que fos oficialment reconeguda com a especialitat. Hem recollit les primeres mostres produïdes gairebé sempre per cirurgians generals i en senyalarem els pioners en aquest camp. Desconeixent aportacions anteriors a la primera dècada del segle XX començarem el nostre estudi en la segona. El finirem quan es va constituir la "Asociación de Cirugía Plástica de Barcelona" dins del marc de la "Academia de Ciencias Médicas de Cataluña", l'any 1961.

L'any 1911 Antoni RAVENTOS AVINYO féu una comunicació sobre autoplàstia de la mama. (1) El Dr. Raventós (1868-1919) era el Cap d'un Servei de Cirurgia de l'Hospital de la Santa Creu i fou considerat un dels cirurgians més hàbils del seu temps. En aquesta ocasió manifesta haver aprofitat una mama per recobrir en forma de penjoll extenses pèrdues de substància del tronc i de l'espatlla, sacrificant un òrgan no imprescindible a canvi de prevenir les greus conseqüències de tenir exposada una gran superfície cruenta. Diu haver realitzat l'operació diverses vegades i refereix concretament dos casos: un per tapar una gran zona cremada i un altre per recobrir amb la mama contralateral el sòl restant després d'extirpar una gran neo de mama. El Dr. Terrades, assistent a la sessió en la qual Raventós presentava el cas, el criticà durament per efectuar una intervenció atrevida davant d'una neoplàsia massa avançada.

El mateix any 1911, el Dr. Manuel CORACHAN i GARCIA, un dels cirurgians catalans més importants de tots els temps, llavors en els començaments de la seva carrera quirúrgica (2), relata un cas de cremadura dels dits de la mà, tractat amb èxit (3) per mitjà d'empelts. Aquests empelts eren del tipus Reverdin, (4) coneguts de feia temps pels cirurgians catalans, però possiblement no gaires vegades reeixits.

El mateix Corachan, pioner en molts altres aspectes de la Cirurgia (5) enceta l'any 1913 una faceta de la cirurgia ortopèdica que se superposa a la plàstica; en efecte, proposa la realització de mioplàsties en el tractament de les cavitats òssies consecutives a osteomielitis crònica. (6) Uns anys més tard, el 1921, aborda una altra qüestió a cavall de les dues especialitats quirúrgiques, és a dir, la cinematització dels monyons d'amputació, mitjançant operacions preliminars

per adaptar als subjectes mutilats mans metàl·liques mogudes a voluntat. (7) Sembla que Corachan, així com Raventós i Aviñó i Cortés Lladó havien visitat durant la primera Guerra Mundial els fronts de batalla, l'origen dels mutilats que arribarien als Hospitals especialitzats de París, Berlin i Viena. (8)(9) Si més no, feren amistats amb els col·legues estrangers i d'ells aprengueren tècniques.

El Dr. Joan PUIG-SUREDA, una eminència reconeguda de la Cirurgia catalana del nostre segle (La Escala, 1880, Barcelona, 1970), i que entre altres ocupacions fou professor agregat titular de Cirurgia a la primera Universitat Autònoma, es va ocupar ja l'any 1910 de l'empelt de pell com a tractament d'antigues úlceres de cremadures. (10) Cal observar que en aquella època es tenia gran fe en les virtuts de certes resines, com ara l'ambrina, en la curació de les lesions produïdes per cremades (11)(12)(13). Es clar que l'aplicació d'empelts en cremades recents encara no s'havia emprès a casa nostra.

Felip MARGARIT, que fou cap del Servei de Cirurgia infantil a l'Hospital de Santa Creu, traslladat a l'actual edifici de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau el 1929, publicà l'any 1910 dos articles sobre un tema específicament plàstic, el de les cicatrius patològiques (14)(15),(16) mentre que el 1926 presenta un cas de resecció del maxil·lar superior, qüestió que avui en el nostre entorn adjudicariem a la Cirurgia màxilo-facial, però que en altres àmbits segurament es consideraria propi de la Cirurgia Plàstica. A més, es pot advertir que Margarit no es limitava a practicar Cirurgia Pediàtrica.

L'esmentat Antoni RAVENTOS inaugura entre nosaltres la cirurgia de la poliomièlitis, amb la publicació d'un article l'any 1912. (17) Els cirurgians plàstics actuals tenen competències en certes seqüeles de la polio. El tema plantejat uns anys més endavant pel Dr. PELL i CUFFI sobre el tractament de les deformitats toràciques mereix una consideració similar.

Antoni CORTES LLADO, aleshores professor ajudant a la Càtedra de Torres i Casanovas anà a París amb una Beca d'estudis l'any 1917, en plena Guerra Mundial. Féu allí un Curs sobre possibilitats de la Cirurgia plàstica a la cara. De tornada a Barcelona publicà tot seguit una extensa nota amb el títol de "Cirugía Plástica Facial; principios que rigen en la restauración de las partes blandas". (19) Poc després, Cortés Lladó marxà a Madrid per opositar a Càtedra, obtenint la de Salamanca, que més tard permutà per la de Sevilla. (20) Un cop instal·lat allà donà a llum un llibre (21) que Planas (60) qualifica de magnífic i el considera el primer fet a Espanya sobre aquell tema.

Es certament, la 1ª publicació d'Antoni Cortés, un treball preliminar perquè se centra tan sols en els principis que ordenen la reparació de pèrdues cutànies a la cara i la prevenció i tractament de cicatrius patològiques. No hi ha il·lustracions gràfiques, ni referències de casos propis, ni d'operacions electives. Cortés no presenta tampoc bibliografia encara que esmenta procediments o

tècniques de cirurgians gairebé tots francesos (Morestin, Nelaton, Ombredanne, Payer, Lallemand, Sedillot i Caboche, de París, a qui va veure operar), apart del franco-argentí Chutro i l'alemany Langenbeck. Cal assenyalar que el Catedràtic de Dermatologia el Dr. Jaume Peyrí i Rocamora, parlant de l'estètica dermatològica, (22) en el seu discurs de recepció a la "Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona" l'any 1914 no assenyala cap indicació quirúrgica en aquest terreny concret.

L'any 1922 el Dr. Lluís TORRENTS, aleshores director del Dispensari Oto-rino-laringològic Municipal de Barcelona en un article titulat "Cirurgia Estètica" (23) mostra des del punt de vista pràctic els progressos aconseguits pels rinòlegs en cirurgia estètica facial. Aquests, redreçant l'envà nasal per restablir la respiració nasal entorpidada per una deformació, s'havien adonat que al mateix temps millorava molt el conjunt de la fesomia. Precisament, fou un O.R.L., el Dr. Jacques Joseph, de Berlín, (24) l'iniciador de la cirurgia estètica de la cara, a través de la correcció de deformitats nasals. Es dona el cas que Torrents es declara enamorat dels procediments enginyosos i genials de Joseph, que diu haver practicat en diversos casos, i justifica la seva comunicació per la introducció d'una innovació, és a dir, la utilització del cornet inferior extirpat per rectificar l'enfonsament del dors nasal. Possiblement veié operar a Bourget, de Tolosa del Llanguedoc, i a Molinié, de Marsella, deixebles de von Joseph.

Un altre O.R.L., el Dr. Lluís VILA D'ABADAL, pronuncià el discurs inaugural 1923-1924 de la Societat Mèdico-Farmacèutica dels Sants Cosme i Damià, publicat tot seguit, (25) sobre "Estètica i Cirurgia facial". Vila d'Abadal (Vic, 1889-1937) fou un home atrafegat (26): a més de professional de la Medicina era escriptor, catòlic militant, reformista social i polític. Es diu que lligava el progrés científic amb el progrés social i que visqué la política com a exigència del seu cristianisme. Entre altres iniciatives, impulsà el Sindicat de Metges de Catalunya. Als últims temps de la seva vida formà part del Comitè de Govern de la Unió Democràtica de Catalunya.

En l'escrit referit, on llueix la qualitat literària, els coneixements tècnics i la profunditat filosòfica, renuncia a considerar les grans reparacions facials i, pel contrari, intenta mostrar "bona part del que homes meticulosos del nostre temps han enginyat per a millorar una cara poc escaient o amb algun defecte notable que enlletgeixi la part més vistosa del nostre cos, tot a base d'una cirurgia que podríem dir-ne cosmètica". Veiem en aquest paràgraf expressada una proposició ben actual de la cirurgia estètica. Recordem que en l'època de Vila encara dominaven les aplicacions de la parafina que aquest rebutja. En la part filosòfica es remunta a Plató, Aristòtil i menciona, sobre tot, al bisbe Torras i Bages, justificant l'activitat dels cirurgians estètics amb l'argument de que "la nostra tasca deu ésser la de posar en evidència la bellesa, sovint ofegada per la indisposició de la matèria".

En quant a la tècnica, s'adapta en tot a les normes de von Joseph, el pare de la cirurgia estètica del nas, que l'any 1898 la inicià per via externa i posteriorment per via intranasal, publicant els seus treballs el 1912. Vila diu que també ell de primer havia utilitzat la via cutània intercil·liar i més endavant va adoptar la submucosa intranasal, que no deixa cicatrius visibles. Sempre utilitzava anestèsia local. Descriu els diferents procediments operatoris ajustats a les diverses classes d'intervencions. Quan ha d'emprar empelts per augmentar el relleu fa servir un bocí de cartílag costal o un bocí de l'aresta tibial, amb conservació del periosti; diu que hi ha qui utilitza l'empelt d'ivori, però, afegeix, "molts individus no el toleren, especialment els heredo-sifilítics". Fora de les actuacions sobre el nas, només fa unes brevíssimes referències a la correcció de les arrugues de la cara i del front i de les orelles de ventall. Es troben a faltar dibuixos complementaris, així com estadístiques pròpies.

L'aportació dels dermatòlegs a la cirurgia estètica estrictament dita es fa palesa en la Monografia que sota el títol de "L'estètica facial" aparegué l'any 1927, escrita pel Dr. Francesc MONYANYA (27). Amb el número 11 formava part de la col·lecció "Monografies Mèdiques" dirigida pel Dr. Aguadé i Miró, que gaudiren de gran acceptació. Crida l'atenció el concepte del Dr. Montanyà de que hi ha rostres dis-harmònics, en els quals la lletgesa és essencial o substancial, perquè prové del conjunt, mentre que n'hi ha d'altres lletjos per culpa de detalls; és, diu, una lletgesa superficial, l'única accessible a la correcció quirúrgica. Aquesta, segons Muntanyà, és digna de tractament, qualsevol que sigui la causa que ha produït la deformació, congènita, traumàtica, infecciosa o d'altra. Subratlla, a més, la importància psicològica que el defecte, potser objectivament mínim, té en l'ànim del seu portador.

La categoria de bon dermatòleg del Dr. Montanyà es mostra en les primeres 50 pàgines del text on passa acurada revista de les diverses afeccions de la pell de la cara, exposant els diferents tractaments aleshores a l'abast dels especialistes, no mancant les referències a la radioteràpia, el radium i la neu carbònica; en aquesta part, trobem un ressò d'un problema ara superat, és a dir, el de les cicatrius de la verola; també s'ocupa d'un altre encara actual, el dels queloides.

Respecte al tractament de les arrugues, destaca l'aportació de Morestin el 1911, assenyalant que els seus seguidors a França i Nord-Amèrica són nombrosos, esmentant Pozzi, Martell i Passot. El mateix Montanyà s'hauria d'haver reciclat com a cirurgià plàstic, si més no, en el camp de "les potes de gall". En efecte, en presentar detalls tècnics ho fa en primera persona; a més, explica precaucions, com ara, fer un extens despegament cutani per tensar els teguments des d'una incisió en el cuir cabellut, quan s'operen arrugues frontals; també, que cal una hipercorrecció en certs casos, per fer-la més duradora. Aquestes conclusions semblen fruit d'una experiència personal. A diferència dels articles consultats fins aquesta època, afirma que es pot utilitzar tant l'anestèsia local com la general.

No és clar, però, que efectués correccions nasals, doncs s'expressa de forma més impersonal quan les descriu, si bé esmenta que es fan per via intranasal i que la tècnica i l'instrumental són obra de von Joseph. D'altra banda, com a qüestió prèvia ja havia declarat que no tractaria de la cirurgia reparadora en relació amb lesions destructives, òssies o tegumentàries de la cara, ni de les malformacions dentàries, susceptibles de notables correccions estètiques. Esmenta el paper dels oftalmòlegs en el tatuatge de les taques blanques de la còrnia dintre de l'estètica facial. No diu res, però, del paper d'aquests en la cirurgia palpebral (ectropions, etc.).

Es hora de recordar en aquest moment la contribució a la Cirurgia Plàstica catalana dels cirurgians pediàtrics. Forçosament esmentarem en primer lloc al Dr. Emili ROVIRALTA i ASTOUL (1895-1987) (28), que a poc d'acabar la carrera l'any 1917 en adonar-se de la precarietat en que es movia l'atenció quirúrgica dels infants a casa nostra, anà a formar-se a l'estranger, primer a París amb Víctor Veau, que dirigia l'Hôpital des Enfants Malades, i més tard a Londres, on feu un sojorn a l'Hospital for Sick Childrens. De Veau aprengué entre d'altres la tècnica de la reparació del llavi leporí i la fissura palatina. En tornar a Barcelona, uns anys després, fundà amb Gallart Monés, Cinto Reventós i Codina Altés l'Institut Policlínic i tingué ocasió de desenvolupar no tan sols el tractament quirúrgic de dites anomalies, (29)(30)(31)(32)(33) sinó també el de moltes més lesions internes congènites. Operava en una secció del Policlínic anomenada "Camitas Blancas", sota un estatut especial. El seguiment dels pacients li permeté presentar estadístiques acurades. Una qüestió relacionada amb la cirurgia plàstica que estudià Roviralta fou la mioplàstia en el tractament del tortícol·li crònic (34)(35).

Un altre cirurgià infantil, especialitat a la qual arribà després d'una extensa pràctica general, un xic posterior a Roviralta, fou el Dr. Lluís GUBERN i SALISACHS, escriptor mèdic gairebé tan prolífic com aquell, abastant una gran diversitat de temes. L'esmentem aquí perquè publicà diversos articles al voltant d'un problema propi de la cirurgia plàstica no abordat fins ara; ens referim a la malaltia de Dupuytren. (36)(37).

Del camp de la Dermatologia prové l'autèntic pioner de la Cirurgia Plàstica catalana, el Dr. Hubert DESELAERS (1885-1938), puix que fou el primer metge a Catalunya acreditat amb aquest títol, expedit a Berlín, on s'havia reciclat sota el mestratge de Jacques von Joseph i la seva Escola. (38)

Nascut a Krefeld (Alemanya), Deselaers arribà a Espanya en circumstàncies una mica rocambolesques, segons el relat del seu fill Alfons. (39) El nostre personatge, un cop llicenciat en Medicina, es diplomà en dermatosifilografia. Amb aquest bagatge, portat d'un esperit curiós i aventurer, s'embarcà en llargues travessies com a metge de vaixell. Aconseguí que el nomenessin

"Regierungsarzt", que ell traduirà més endavant com a "metge del Govern alemany", és a dir, un càrrec administratiu oficial, i en qualitat d'aital fou destinat al Camerún, aleshores colònia alemanya. El destí volgué que poc després esclatés la que seria la Primera Guerra Mundial i el Camerún fou invadit per les forces franceses el mateix 1914. Internat pels ocupants, pogué fugir, però, i després de moltes penalitats arribà als territoris espanyols del Golf de Guinea. Enviat a la Península, el traslladaren a un campament a Miranda d'Ebre, fins al final d'aquella guerra.

Mentrestant, Deselaers havia après espanyol i no sabem ben bé com, s'establí a Barcelona, exercint de veneredleg, un cop convalidat el títol alemany. Cap a l'any 1920 comercialitzà un producte pel tractament de la lúes (que llavors feia estralls) que batejà amb el nom de "Bismugenol". Deselaers s'arrelà a Barcelona, casant-se amb una noia d'una coneguda família catalana, que li donà tres fills.

El sempre inquiet Hubert tornà temporalment a Alemanya, concretament a Berlín, per seguir els cursos de Cirurgia Plàstica i Estètica que impartia el famós Jacques von Joseph. De nou a Barcelona, desenvolupà les tècniques quirúrgiques recentment apreses, en un àmbit privat, però també ocasionalment al Servei de Cirurgia del Dr. Corachan a l'Hospital de Sant Pau, com a col·laborador agregat a la plantilla.

Uns mesos abans del començament de la nostra Guerra Civil, marxà amb la família a Alemanya, on moriria d'una pneumònia, l'any 1938 a Krefeld (la ciutat on va nèixer). Home tenaç i aplicat, articles en les revistes de Medicina i Cirurgia que es publicaven a Barcelona, on es reflectien la varietat de procediments de cirurgia plàstica i, sobre tot, de cirurgia estètica que havia dut a terme. Sabem a més que havia tingut èxits en operacions d'elevació de mames, pel testimoni de fotos que no s'arribaren a publicar.

El primer article de Deselaers que hem trobat d'aquest període és de maig de 1928 (40) i duu per títol "La cirugía estética en el tratamiento de las arrugas de la cara y del doble mentón", que ja enquadra al seu autor en una activitat quirúrgica específica. Darrera el cognom, només una referència: Barcelona. Junt al text, dues figures andrògines representen respectivament les incisions tipus Morestin (nom que no cita) i en "L-Z" al voltant de l'orella, que Deselaers aconsella. La descripció és acurada i assenyala inclús la mida desitjable dels diversos talls i marca els punts on caldrà fer les sutures.

El segon article, de 1930, és molt més important (41) per la seva extensió i la diversitat de matèries que tracta: bosses suborbitàries, arrugues, deformacions nasals principalment, cicatrius a la cara i el coll, etc. En parlar dels llavis leporins diu que "son bien conocidos los resultados que se obtienen por las operaciones para su corrección", afirmació que potser es pot interpretar com una cortesia vers als qui llavors les feien a Barcelona i més concretament, al Dr. Roviralta.

En aquest article, Deselaers promet fer una comunicació apart sobre "los pechos caídos". A més, desenrotlla una sòlida argumentació de caire psicològic respecte a l'ètica de la cirurgia estètica. En funció d'historiadors són tant o més interessants per a nosaltres unes referències personals. Així, sota el nom de l'autor ("Dr. Huberto Deselaers") posa "Ex médico del Gobierno alemán", "especialista en Cirugía plástica", i d'altra banda, quan parla de Jacques Joseph, de Berlin, diu expressament, "mi profesor".

El mateix any 1930 dóna testimoni de la seva experiència com a dermatòleg publicant un article sobre "el tratamiento de la tiña por medio del talio", (42) un tema aleshores molt actual.

El 1933 donà a conèixer (43) com va tractar un cas de pèrdua, potser per actinomicosi, de la meitat esquerra del llavi superior i d'una part de la galta. Féu una correcció en tres temps, essent els principals els dos primers, en els quals va procedir essencialment a una plàstia amb un penjoll del llavi inferior. Raona els motius de la seva decisió i presenta els resultats, força brillants.

També en 1933 va exposar un cas d'anquilosi màxilo-temporal (44) en un nen d'onze anys, consecutiu a un accident d'auto, sofert vuit anys abans. El resolgué per mitjà de reseccions limitades de les branques ascendents del màxilar inferior. Descriu la tècnica i els bons resultats, estètics i funcionals.

Al començament del nostre treball hem donat a entendre la diferent extensió que en diverses èpoques s'ha concedit a la Cirurgia plàstica, cosa que també ha depès del país on es practica. A hores d'ara, a Catalunya, el cas descrit per Deselaers s'hauria classificat com de Cirurgia Màxilo-facial, així com el publicat l'any 1931 pel cirurgià general R. CANALS i MAYNER sobre constricció permanent de les barres per anquilosi témporo-màxilar. (45) Amb tota raó, els dentistes o estomatòlegs hi tindrien quelcom a dir, com féu J. CAROL i MONTFORT ja el 1930. (46)

En els anys 30, Manuel CORACHAN i GARCIA, que, com hem dit al principi havia donat mostres del seu interès precoç per la Cirurgia Plàstica, va desenvolupar una activitat creativa en aquest camp. En efecte, l'any 1933 publicà en una revista francesa el concepte i els resultats dels que anomenava "empelts basals" (47) en referència a les cèl·lules de la capa basal de l'epidermis, que asseguren la reconstrucció de les pèrdues cutànies. Corachan treia tires molt fines i estretes de pell a les que retirava el greix; tot seguit les esmicolava i col·locava els bocins sobre la zona cruenta, preferiblement, de cantó.

Com ens recorda Gabarró (48) Corachan va emprar el mateix any 1933 plàsties tubulars lliscables per a recobrir una extensa pèrdua de substància de l'escrot i del penis. (49)

Corachan mateix publicà un cas de llavi leporí que va operar segons la tècnica de Bardeleben per la retracció de l'os intermaxil·lar; la reconstrucció del llavi la féu seguint les normes de König. Un temps després comunicà els resultats, que foren excel·lents.

Corachan i Deselaers figuren com a col·laboradors de la "Revue de Chirurgie Structive (Ancienne Revue de Chirurgie Plastique)" que es publicava a Brusselles, l'any 1936, al costat d'altres cirurgians plàstics de categoria mundial. L'un i l'altre són referenciats amb el topònim "Barcelona". El cirurgià de Saragossa, Horno-Alcorta així mateix consta en la portada (52) de dita revista.

C. SALA PARES, un inquiet cirurgià, company i amic de Corachan, va escriure un treball extens amb el títol de "Cirurgia estètica" (51) on al costat de les tècniques de ritidectomia ja exposades per altres autors catalans, explica la lipectomia abdominal i la reducció quirúrgica d'hipertròfies mamàries, presentant-ne els resultats, mitjançant fotografies. A notar la data de la publicació, l'any 1934, com també destaca Gabarró en la comunicació abans esmentada. (48)

La delimitació difícil de la cirurgia general i de la plàstica en aquells temps es fa palesa en una comunicació del Dr. Joan MAS i OLIVER (52) en una sessió clínica el desembre de 1934 i publicada el 1935. El títol gairebé ja ho diu tot: "Epitelioma ulcerat del sinus maxil·lar tractat per electrocoagulació i plàsties successives". De fet, el cirurgià Joan Mas Oliver era en aquella època metge auxiliar del Servei de Càncer del professor Lluís Guilera, a l'Hospital de Sant Pau. El treball està avalat per fotografies de la malalta fetes abans de la primera operació i després d'algunes de les següents i evidentment, després de l'última, que fou la sisena. La descripció clínica conté observacions notables com és la quasi desaparició del dolor quan la neoplàsia s'ulcerà; també és curiós que la visió estès parcialment conservada tot i l'accentuada exoftalmia produïda pel tumor. No es palpaven ganglis. Es feren estudis microscòpics d'una biòpsia preoperatòria dels caïres de la ulceració, que mostraren un epitelioma espino-cel·lular. No ens estendrem en detalls tècnics de les intervencions, si bé insistim que el relat de les operacions demostra el progrés assolit per la cirurgia en general i per la plàstica en particular: biòpsies postoperatòries dels llocs sospitosos de recidiva; utilització a bastament de l'electrobisturí, que permet una resecció controlada de la gran tumoració invasora, i la lligadura prèvia de la caròtida externa. Llevat de la primera operació, que es féu sota anestèsia general (amb Ombredanne, primer amb èter, més tard amb cloroform, això sí, mitjançant sonda naso-faríngia) les demés es feren amb local, amb preanestèsia o no. No s'esmenten els anestesistes. En quan a les plàsties es confeccionaren penjolls cèrvico-toràcic i frontal. Un any després de la resecció la pacient es trobava bé i el resultat estètic era acceptable.



L'any 1933 es publicà l'article del Dr. Pere GABARRO i GARCIA que portava per títol "Una plàstia important de la cara" (53). Creiem que aquesta publicació marca una fita en la trajectòria quirúrgica de Gabarró, fins aleshores ocupat en aspectes més generals de la cirurgia; a jutjar per la seva producció literària (54)(55) Gabarró mereix amb escreix una menció especial.

Pere GABARRO i GARCIA nasqué a Igualada l'any 1899. Es llicencià a Barcelona el 1924. Fou professor adjunt de la Càtedra de Patologia Quirúrgica del Dr. Joaquim Trias i Pujol dels anys 1929 al 1933. Durant uns anys va treballar també amb el Dr. Puig-Sureda i seguint les passes dels seus mestres es dedicà a la Cirurgia general. Estudiós i fins i tot, autodidacte, feia temps que li bullia pel cap una imatge del Tractat de Cirurgia de Marion, que representava la confecció d'un penjoll frontal per reconstruir un nas. Sens dubte en dit record s'inspirà quan va operar un miner que per una explosió va perdre els ulls, part del nas i d'una galta; fou l'objecte de la comunicació ja esmentada de l'any 1933.

Molt lligat a la causa catalanista va participar en els Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, en especial en el celebrat a Perpinyà, l'any 1936, a les vigílies de la Guerra civil. D'altra banda, fou redactor en cap del Butlletí de la Societat de Cirurgia de Catalunya, el desembre de 1931, quan varen canviar no tan sols el nom de la revista, sinó també el de la Societat, que fins llavors era la "Sociedad de Cirugía de Barcelona". Va esdevenir així mateix el secretari de dita Societat i en qualitat de tal pronuncià una encesa allocució sota l'epígraf de "En defensa de l'ús exclusiu del català en totes les publicacions de la Societat de Cirurgia de Catalunya". (56) Durant la contesa fou un cirurgià actiu i molt expert en l'exèrcit governamental.

Tot plegat féu que Gabarró hagués d'autoexiliar-se, de primer a França i ben aviat a Anglaterra. Es així que arribà a Manchester, on sir Harold Gillies regentava una famosa Escola de Cirurgia Plàstica. Podem recordar que Gillies fou, per dir-ho així, el campió dels penjolls tubulars ideats per Filatov. Tot i estant més pelat que una rata, Gabarró pogué accedir a les instal·lacions i ensenyances de Sir Harold pel fet de ser un consumat dibuixant, capaç de dissenyar sobre el paper els esquemes operatoris proposats o realitzats pel seu nou mestre. (57) Gabarró treballà tres anys al costat, doncs, de sir Harold Gillies i del primer ajudant d'aquest, el Dr. Mc Indoe, que més endavant fou el Cap de Servei dels cremats a l'Aviació britànica.

A rel de la publicació dels treballs de Gabarró dels quals aviat en parlarem, fou nomenat "Senior Surgeon" i posat al front del Servei de Cirurgia Plàstica del Baguley Emergency Hospital de Manchester i també d'un altre Servei de la mateixa especialitat en el Cancer Christie Hospital. Això li permeté tractar amb els seus mètodes cremats, ferits i mutilats de guerra, així com tota mena de deformacions de la cara i de les mans, secundàries al càncer, o millor dit, als

tractaments primaris d'aquest. La seva experiència es fa palesa en les col·laboracions a les revistes "British Medical Journal" i "Surgery", aquesta de Saint Louis (USA) i d'altres.

Entre les contribucions de Gabarró en citarem dues: els empelts en escaquer ("injertos en tablero de ajedrez"), una modificació pràctica dels empelts en segells de correus, i la placa metàl·lica amb escaires que el permetia tallar empelts de l'amplada desitjada (el gruix depenia del pas de la navalla graduable que utilitzava). La descripció d'ambdós invents cal cercar-la als articles de l'autor o dels comentaristes. (58)(59)(61)

Mentre que es trobava amb sir Harold Gillies, els hi va arribar el primer dermatom de Padgett que es veié a Anglaterra. A petició del seu superior, Gabarró el posà en marxa. En comprendre la seva utilitat, Gillies exclamà: "Aquest maleït instrument causarà la mort de la Cirurgia Plàstica". (13)

L'any 1947 va tornar a Barcelona, no podent ocupar, però, els càrrecs que havia aconseguit per oposició abans de la nostra Guerra. En canvi, el professor Vilanova, catedràtic aleshores de Dermatologia l'acollí al Servei, i poc després ho feia en el seu, de Cirurgia de l'Hospital de Sant Pau, el Dr. Puig-Sureda, amb qui havia col·laborat abans de la guerra. Quan aquest es jubilà oficialment -per més que continuà al càrrec d'un altre Departament- el seu successor al Servei B de Cirurgia, el Dr. Jaume Pi i Figueras, el posà al front de la secció de Cirurgia Plàstica, després d'unes proves reglamentàries.

Un rodatge en el seu nou àmbit de treball el permeté fins i tot, organitzar algun curset de l'especialitat i recuperar el prestigi professional (64)(65). Es així també com fou convocat pel cirurgià plàstic valencià, Dr. Vicens Mirabet Ippólito, l'any 1956 (66), per formar, junt amb altres figures espanyoles de l'especialitat, el nucli de la "Sociedad Española de Cirugía Plástica", que celebrà el Primer Congrés l'any 1959.

Curiosament, Mirabet no havia constituït encara cap Associació valenciana de cirurgians plàstics, cosa que va ocórrer l'any 1961, gairebé al mateix temps que ho aconseguiren els catalans, precisament per impuls de Pere Gabarró i dels seus companys de llavors, Drs. Gras Artero, Mir i Mir, Planas Guasch, Muntaner, Abades Blanchart i Lafuente, junt amb altres (alguns ni tan sols cirurgians) fins a vint-i-cinc, que era el nombre de socis exigits per l'Acadèmia de Ciències Mèdiques per fundar una nova Secció al seu sí. De fet, en aquella època, tota agrupació de persones era políticament sospitosa, de manera que l'única possibilitat de fer-ho reglamentàriament era per mitjà de la segregació d'uns quants socis d'una Societat científica. Segons Gras (67) els abans esmentats van tenir a aquest efecte una reunió prèvia al "Círculo de Cazadores", ubicat a la plaça de Catalunya, on ara hi ha "El Corte Inglés".

Com ens hem proposat acabar el nostre relat en el moment en que considerem consolidada l'especialitat a casa nostra, l'any 1961, només afegirem pel que fa el Dr. Gabarró, que fou el primer president de la citada Associació, que es mantingué quatre anys en el càrrec i que morí l'any 1980, jubilat des d'en feia deu del seu Servei a l'Hospital de Sant Pau. De jove havia estat un gran muntanyenc i havia publicat un llibre de primers auxilis per ús dels pre-ecologistes d'aleshores.

Els fundadors de la Secció de Cirurgia Plàstica de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya es podrien considerar fins a cert punt pioners d'aquesta branca quirúrgica. No obstant això, només ens hem ocupat del més veterà de tots, el Dr. Gabarró, perquè l'època activa dels demés ha superat àmpliament la data de 1961, que una mica arbitràriament, ho reconeixem, ens hem fixat com a límit del nostre estudi. Això no vol dir que en un altre ocasió repassem la vida i l'obra dels més destacats cirurgians plàstics primerencs, però ja completament formats aleshores.

#### BIBLIOGRAFIA

- 1º. RAVENTOS I AVIÑO, Antonio : "De l'autoplastia feta amb la mamella" *Anals de medicina* (Butlletí mensual de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya). Vol. Quint. Any 1911 p.227-229.
- 2º. MARI I BALCELLS, Victor J. : "El Dr. Corachan. Su vida. Análisis crítico de su obra". Tesis U.A.B., 1981.
- 3º. CORACHAN I GARCIA, Manuel : "Un cas de cicatriu retràctil per cremadura dels dits de la mà. Tractament per medi d'empelts". *Anals de Med.*, Oct. 1911, p.593-595.
- 4º. REVERDIN, Henri : "Jaques-Louis Reverdin, 1842-1929". Verlag Sauerländer Aarau, 1977, Vegeu p.99-112.
- 5º. MARI I BALCELLS, Victor J. Loc. cit. Vegeu p. 91-200.
- 6º. CORACHAN I GARCIA, Manuel : "Mioplasties en el tractament de las cavitats ósseis consecutives a osteo-mieliti crónica". I Congrés de Metges de LL. Cat., 1913, p.864. Amb anterioritat Corachan havia publicat : "Mioplàstia en un cas d'osteomielitis crónica del fémur". *Anals de Med.* nº 7, 1911 p.434.

7º. CORACHAN I GARCIA, Manuel : "Cinematització del monyons d'amputació. Operació preliminar per adaptar als subjectes mutilats mans mecàniques mogudes a voluntat". IV Congrés de Metges de LL. Cat. 1921, vol 2, p. 291.

8º. RODRIGO, Antonina : "Dr. Trueta". 3ª Edició, Barcelona, Plaza y Janés, 1978. Diu que Corachan feu amistat amb el femós cirurgía Pierre Duval. En el mateix sentit s'expressa també : PI-FIGUERAS, Jaume en "La cirugía moderna a Cataluña de Cardenal a 1936". I. Congrés Int. d'Historia de la Med. Cat., 1970 T. II p. 206. Afirmar també que després de la Guerra Mundial Corachan visità Sauerbruch a Munich.

9º. PERA JIMENEZ, Cristóbal : "La vida y la obra de Don Antonio Cortés. Sevilla 1975... Conta que el Govern francès invità a una Comissió Espanyola, presidida pel Dr. Martínez Vargas i de la qual formaven part Raventós i Cortés-Lladó, que visitessin la organització sanitària de guerra a França. Vegeu també : RAVENTOS, A. "Ensenyances rebudes en recent visita al front de guerra francès". Anals de la Ac i Lab. de Ciències Méd. de Cat., nº 6, 1918, p. 314.

10º. PUIG-SUREDA, Joan : "Antigua úlcera per cremadura tractada per empelts de pell". Anals de Med. nº 10, 1910 p. 625.

11º. BARRUFET I PUIG, P. : "L'ambrina en les cremadures". III Congrés de Metges de LLe. Cat., 1910 vol. 2 p. 337.

12º. CORACHAN I GARCIA, Manuel : "Dos casos de cremadures tractades per l'ambrina". Anals de la Acad. i Lab de Ciències Med. de Cat. nº 7, 1919, p. 17.

13º. PEREZ QUINTANILLA, Miguel : "Historia de la Cirugía Plástica y Estética en Cataluña". Libro publicado en ocasión del 25 Aniversario de la Fundación de la Scdad. Catalana de Cirugía Plástica y Estética, 1961-1986. Imprerapid, Barcelona 1986. L'autor porta el testimoni del Dr. Sanchez Galindo del tractament de les cremades en l'època que referim, dient que es tractaven amb ambrina i només de vegades amb tanino i amb nítrat de plata i que les superfícies cruentes epitelitzaven per segona intenció; en tot cas, si es posaven empelts, eren de Reverdin.

14º. MARGARIT, F. : "Quatre casos de cicatrius deformes de la mà". Anals de Med. nº 5, 1910 p. 279.

15º. MARGARIT, F. : "Adherències cicatricials en la part alta de les cuixes". Anals de Med. nº 10, 1910 p. 605.

16º. MARGARIT, F. : "Un cas de resecció del maxil·lar superior". Anals de Ciències Med. nº 11, 1926 p. 286.

17º. RAVENTOS, Antonio : "De la intervenció quirúrgica en la poliomièlitis de la infància". Anals de la Acad. i Lab. de Ciències Med. de Cat. nº 2, 1912 p. 65.

- 18º. PELL I CUFÍ F. : "Tractament de les deformitats toràciques".Anals de Ciències Mèdiques nº11,1921 p.365.
- 19º. CORTES-LLADO, Antonio : "Cirugía Plástica Facial : principios que rigen en la restauracion de las partes blandas".Rev. de Med. y Cirugía Vol. XXXI Dic. 1917 nº 12 p.353-360.
- 20º. PERA JIMENEZ, Cristobal : Loc. Cit.
- 21º. CORTES LLADO, Antonio : "Cirugía Plástica Facial".Edit. Plus Ultra Madrid,1919.
- 22º. PEYRI I ROGAMORA, Jaume : "Orientaciones actuales de estética dermatológica". Discurso de recepción en la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona.Barcelona Impr. de Joaquín Horta,1914.
- 23º. TORRENTS, Lluís : "Cirugía Estética".Anals de Ciències Med. Vol XVI Any MCMXXII p.118-124.
- 24º. CONVERSE, John Marquis : "Cirugía Plástica:El siglo XX,el periodo de desarrollo (1914-1939)".- Clin. Quir. de N.A. Abril,1967,p.261-278.
- 25º. VILA I ABADAL, Lluís : "Estética i Cirurgia facial".El criterio Católico en las Ciencias Médicas.1924, fasc. II p.108-129.
- 26º. VILA ABADAL, Jordi : "El Dr. Lluís Vila i Abadal i el seu temps.Assaig biogràfic".La llar del llibre.Barcelona 1990.
- 27º. MONTANYA, Francesc : "L'Estética Facial".Monografies Mediques Any II Maig 1927 nº 11.Diposit : Llibreria Catalunya.Barcelona.
- 28º. CASASA, J.M.: "El Dr. Emili Roviralta Astoul Necrologia".Actes del Inst. Policlínic Vol XXX 1987 p.1-4.
- 29º. ROVIRALTA I ASTOUL, Emili : "¿A que edad deben ser operadas las fisuras palatinas?".Ars Medica nº 76 Dic.1931.
- 30º. ROVIRALTA I ASTOUL, Emili : "Llavi lepori i fisura palatina.Actes Inst. Policlín. nº 17,1936.
- 31º. ROVIRALTA I ASTOUL, Emili : "Sobre la corrección de los trastornos fonéticos y las fisuras del paladar no operadas oportunamente".Rev. Clin Esp.,Enero 1942.
- 32º. ROVIRALTA I ASTOUL, Emili : "Estadística comentada de las operaciones efectuadas por fisura del paladar en 1943".Actas Inst. Policlín. 1944.

- 33º. ROVIRALTA I ASTOUL, Emili : "Operación de elección en las fisuras palatinas operadas tardíamente".Actas Inst. Poficlin. vol. III nº 32 Agosto 1948.Aquest treball es publicá també en francés pel Congr s Francais de Chir.51 seance,1948.
- 34º. ROVIRALTA I ASTOUL, Emili : "Dos casos de tortícolis crónico tratados por transplantaci n muscular".Rev. Esp. de Med. y Cirugía,Junio 1923.
- 35º. ROVIRALTA I ASTOUL, Emili : "La mioplastia en el tratamiento del tortícolis crónico".Butlletí de la Soc. Catalana de Pediatria.ns. 2 i 3,1929.
- 36º. GUBERN SALISACHS, Lluís : "Consideraciones acerca de la etiología de la enfermedad de Dupuytren".Rev. de Cirugía de Barcelona.Año III,T. VI 1933,p. 61-115.
- 38º. DESELAERS, Huberto : "Cirugía Pl stica".Rev. Esp. de Med. y Cirugía.Año XIII Enero 1930 n  1 p.2-11.
- 39º. DESELAERS I BALASCH, Alfonso : "Comunicació personal".
- 40º. DESELAERS, Huberto : "La Cirugía est tica en el tratamiento de las arrugas de la cara y del doble mentón".Rev. Esp. de Med. y Cir. Año XI Mayo 1928,n 119 p.270-271.
- 41º. DESELAERS, Huberto : Loc. Cit. (cita 38).
- 42º. DESELAERS, Huberto : "El tratamiento de la tiña por medio del talio".Rev. Esp. de Med. y Cir. 1930 p.267.
- 43º. DESELAERS, Huberto : "Corrección de un defecto del labio superior".Ars M dica a o IX,1933 p.143-146.
- 44º. DESELAERS, Huberto : "La operación de la anquilosis m xilotemporal"Rev. Esp. de med. y Cirugía.Barcelona n  177,Marzo 1933 p.114.
- 45º. CANALS I MAYNER, R. : "Constricci  permanente de les barres per anquilosi temporo-maxil.lar".Annals de Med. n  9,1931 p.395.
- 46º. CAROL I MONFORT, J. : "Orientació estomatol gica de la cirurgia dels maxil.lars".VIe. Congrés Metges de LLe. Cat. Barcelona 1930,p.601-611.
- 47º. CORACHAN I GARCIA, Manuel : "Les greffes basales".Bull. et Mem. Soc. Nat. Chir. 26,1993:1185-1192.Mes endavant insistir  en el mateix tema.Veg u doncs : "Els empe ts basals".Anals Med. 4,1935 p.417-426."los injertos Basales".Rev. Cir. de Barcelona 1935 p.42-43.
- 48º. GABARRO I GARCIA, P. : "Dos cirurgians 'l stics catalans de principis del segle XX".I Congrés Int. Hist. Med. Cat. 1970 T II p. 318.

49º. CORACHAN I GARCIA, Manuel : "Els empelts tubulars lliscables en les plàsties cutànies".Rev. Cir. Barcelona 1935 p.43-45.Es de notar en aquest cas la impropietat del terme "empelt" segons la definició actual.El mateix es pot dir de la seva publicació : "Un caso de arrancamiento de piel en escroto y pene tratado y curado por injerto tubular".Bol. Soc. Cir. Barcelona,1933.

50º. CONVERSE, John Marquis :Loc. cit.

51º. SALA I PARES, Carles : "Cirurgia Estètica".Butll. Soc. de Cir. de Catalunya vol. 3 1934 p.15-60.

52º. MAS OLIVER, Joan : "Epitelioma ulcerat del sinus maxil·lar tractat per electrocoagulació i plàsties succesives".Anals Hosp. Sta. Creu 1935 p.388-392.

53º. GABARRO I GARCIA, Pere : "Una plastia important de la cara".Butll. Soc. Cir. de Catalunya,1933.

54º. GABARRO I GARCIA, Pere : "Un cas de nefritis dolorosa".Bol. Soc. Cir. Barcelona 1927.

55º. GABARRO I GARCIA, Pere : "Estenosi pilòrica per coelitis".IX Congrés de Metges de Llengua Cat. Perpinya,1936.

56º. GABARRO I GARCIA, Pere : "En defensa de l'ús exclusiu del català en totes les publicacions de la Societat de Cirurgia de Catalunya".Butll. Soc. Cir. Catalunya,Vol. I,1933-34 p.15.

57º. PEREZ QUINTANILLA, Miguel : Loc. Cit. (cita 13).

58º. GABARRO I GARCIA, Pere : "A new method of skin grafting".British medical Journal,1943.Amb el mateix títol fou publicat en el "Proceedings of the Royal Society of Medicine",1944.

59º. GABARRO I GARCIA, Pere : "The board graft in Plastic Surgery".The Lancet 16,1944 p.788.

60º. PLANAS GUASCH, Jaume : "Historia de la Cirugía Plástica allá y aquí".(Memorias sin memoria).Discurs de recepció a la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya.Barcelona,1993.

61. MIR I MIR, Lorenzo : "Injertos de piel libres o inmediatos.Técnica quirúrgica".Barcelona Quirúrgica Vol 5 nº1,1961 p.13-70.

62º. GABARRO I GARCIA, Pere: Extensas pérdidas cutáneas por quemaduras".Barcelona Quir. vol. III 1959,p.213.

63º. GABARRO I GARCIA, Pere : El tratamiento de las cicatrices del cuello con tubos de piel pediculados".Anales de Med. vol. XLVII,Feb. 1961 nº1,p. 23.

64º. GABARRO I GARCIA, P., GRAS ARTERO, M. i MIR I MIR, L. : "Cirugía Plástica del cáncer de mama".Anales de Med.(suplem.) vol. LVI,nº 3,1962,p. 35.

65º. GABARRO I GARCIA, Pere : "La utilizacion de los colgajos frontales y del craneo".Anales de Med. Vol. L,nº 3,Agosto 1964,p. 210.

66º. MALIENT I CASTELLO, José: "Desarrollo de la Cirugía Plástica en Valencia".Medicina Española p. 525-531.

67º. GRAS ARTERO, Miquel : "Comunicació personal.Pel que es veu,L. Mir i Mir tingué una picabaralla amb els representants de Madrid,per causa d'una mostra exagerada de centralisme.Aixó fou un alicient mes per a crear una Societat Catalana pròpia.

NOTA : S'han mantingut les grafies originals en els articles mes antics.